CU PRIVIRE LA DIMENSIUNILE REZILIENȚEI NAȚIONALE – O ANALIZĂ SISTEMICĂ

REGARDING THE DIMENSIONS OF NATIONAL RESILIENCE – A SYSTEMATIC ANALYSIS

CZU: 316.42:316.344.7(478) **https://doi.org/10.59295/spd2024s.27**

Natalia PUTINĂ,
ORCID: 0000-0002-3607-4103
e-mail: natalia.putina@usm.md
Universitatea de Stat din Moldova

Summary. *The national resilience of a state represents its ability to resist and adapt in the face of various challenges and threats, be they of an economic, political, social, or security nature. Diagnosing and assessing national resilience is essential to understand a state's strengths and vulnerabilities, as well as to develop effective strategies to strengthen them. The diagnosis of national resilience involves a detailed analysis of the various components that contribute to a state's ability to cope with crises. These components include the stability and effectiveness of government institutions, economic resilience, the degree of social cohesion and the involvement of civil society in decision-making processes, defense capacity, and internal security are essential to protect territorial integrity and citizens. The article will focus on the main indicators of the Republic of Moldova's national resilience, stressing the lack and vulnerabilities of the national security elements in the context of regional realities.*

Keywords: *national resilience, adaptive and recovery capacities, vulnerabilities and risks*
Cuvinte-cheie: *reziliența națiobnală, capacitățile de adaptare și recuperare, vulnerabilități șiriscuri*

INTRODUCERE

Într-un context global marcat de instabilitate și incertitudine, evaluarea rezilienței naționale a devenit o prioritate pentru statele moderne. Reziliența națională nu se referă doar la capacitatea de a supraviețui unei crize, ci și la abilitatea de a se recupera și de a se adapta la noile realități. Acest articol examinează factorii determinanți ai rezilienței naționale și propune un cadru metodologic pentru diagnosticarea și evaluarea acesteia. Aceasta poate fi evaluată în baza a mai multor indici și criterii, care ar include aspecte ce țin de guvernanță și instituții (încrederea în instituțiile statului, gradul de corupție și stabilitatea instituțiilor existente), indici socioeconomici (clivajele societale și inegalitățile socioeconomice, nivelul de coeziune societală și angajamentul civic, cultura de securitate), aspecte legate de infrastructură și capacitățile de apărare (puterea militară a statului, infrastructura critică, capacitatea de a face față amenințărilor cibernetice) și indici de mediu (vulnerabilitatea la schimbările climatice și capacitatea de gestionare a riscurilor naturale) [1, p.4].

Dacă purcedem la o analiză a indicilor ce se referă la **gradul de încredere în guvernanță și instituții,** ultima ediție a Barometrului Opiniei Publice din septembrie 2023 arată că încrederea cetățenilor în instituțiile statului este destul de redusă. Astfel, instituțiile statului cu atribuții în domeniul de securitate și apărare, precum și cele de menținere a ordinii publice se bucură de încrederea a mai puțin de 40% din cetățeni. Doar 35,8% din respondenți au declarat că au încredere în Președintele țării, 26,7% au încredere în Parlament, 32,6% au încredere în Armată și 36,8% - în poliție [2].

REZULTATE ȘI DISCUȚII

Lipsa de încredere a cetățenilor din Republica Moldova în instituțiile statului poate fi explicată prin mai mulți factori interconectați. Corupția și lipsa de transparență în cadrul instituțiilor guvernamentale subminează încrederea publicului în capacitatea acestora de a acționa în interesul cetățenilor. În 2023, Moldova a înregistrat un scor de 42 de puncte în Indicele Percepției Corupției, situându-se pe locul 76 din 180 de țări [3]. Deși au fost înregistrate anumite progrese în combaterea corupției sistemice, slăbiciunea autorităților anticorupție și lipsa de integritate a oficialilor aleși afectează imparțialitatea instituțiilor guvernamentale. Practici precum mita, nepotismul și favoritismul influențează procesele de luare a deciziilor în detrimentul interesului public. Percepția că instituțiile sunt dominate de interese politice partizane le face să nu mai fie privite ca fiind imparțiale și neutre, erodând capacitatea acestora de a oferi servicii publice de calitate și încrederea cetățenilor în general. În plus, instabilitatea politică și schimbările frecvente de guvern compromit stabilitatea instituțiilor statului și capacitatea lor de a guverna consecvent și de a acumula o memorie instituțională.

Astfel, factorii precum lipsa încrederii în instituțiile statului, corupția și instabilitatea acestora subminează reziliența națională a Republicii Moldova. În primul rând, aceste probleme afectează capacitatea instituțiilor guvernamentale de a anticipa, preveni și gestiona crizele și amenințările la adresa securității naționale. În al doilea rând, corupția și instabilitatea compromit planificarea și implementarea politicilor publice, reducând resursele și capacitatea de planificare a statului. De asemenea, lipsa de încredere a cetățenilor în instituțiile statului erodează coeziunea socială și solidaritatea națională, afectând capacitatea de a face față provocărilor comune. Toate aceste aspecte fac statul mai vulnerabil la crize și amenințări economice, sociale, politice sau de securitate. Un exemplu relevant pentru analiză este cel al Armatei Naționale. Datele Barometrului Opiniei Publice din perioada 2019-2023 indică o scădere semnificativă a încrederii în forțele armate, cu 11,1% dintre respondenți declarând în 2019 că au foarte multă încredere în acestea, comparativ cu doar 5,9% în 2023 [2]. Aceste date evidențiază un paradox al societății moldovenești: deși necesitatea unei Armate pregătite să facă față amenințărilor de securitate devine tot mai evidentă în contextul războiului din Ucraina, orice încercare de a spori capacitățile Armatei Naționale este întâmpinată cu reticență și invocarea statutului de neutralitate permanentă. De exemplu, știrea cu privire la deschiderea unei misiuni franceze de apărare la Chișinău a fost dur criticată de partidele de opoziție, care

susțin că acest lucru ar putea încălca statutul de neutralitate din Constituție și ar putea implica Moldova în conflictul militar din Ucraina [4].

În ceea ce privește puterea militară, Armata Republicii Moldova ocupă aproape ultimul loc într-un clasament mondial anual realizat de Global Firepower. În comparație cu anul precedent, Republica Moldova a coborât o poziție, situându-se pe locul 144 din 145 de țări evaluate. Clasamentul se bazează pe criterii precum numărul și calitatea echipamentului militar, forța militară disponibilă și capacitatea financiară [5]. Armata moldovenească, compusă din aproximativ 6.000 de membri activi, majoritatea militari în termen, întâmpină dificultăți în achiziționarea de echipamente moderne [6]. În bugetul național pentru anul 2024, guvernul a alocat 1,96 miliarde de lei pentru apărare, o creștere de 262 de milioane de lei față de anul anterior. Cu toate acestea, suma alocată este cu 3 miliarde de lei mai mică decât necesarul anual pentru înlocuirea echipamentelor militare de proveniență sovietică și modernizarea Armatei Naționale conform standardelor internaționale [7]. Subfinanțarea cronică afectează reziliența națională prin slăbirea capacității de apărare a țării în fața amenințărilor externe și interne, lipsind resursele necesare pentru modernizarea echipamentelor militare, pregătirea personalului și implementarea unor strategii eficiente de securitate.

Acești factori reflectă nivelul culturii de securitate al clasei politice din Republica Moldova de la independență până în prezent. Guvernările au folosit statutul de neutralitate permanentă și modernizarea armatei pentru a promova interese politice și a atrage sprijin electoral. Partidele politice, în special cele de stânga, folosesc neutralitatea ca simbol al suveranității și independenței naționale, susținând că este esențială pentru integritatea țării [8], dar și pentru a critica guvernul în legătură cu apropierea de NATO. Aceste diviziuni adâncesc clivajele geopolitice și subminează coeziunea socială, ducând la lipsa de încredere în capacitatea statului de a asigura securitatea națională. Sondajele arată această neîncredere, iar comunicarea deficitară în domeniul securității perpetuează lipsa de sprijin pentru măsuri decisive. Nivelul scăzut al culturii de securitate favorizează propaganda și știrile false, folosind neutralitatea constituțională pentru a descuraja sprijinul pentru întărirea capacităților de apărare. Conștientizarea și înțelegerea importanței sectorului de securitate sunt esențiale pentru evaluarea guvernării în acest domeniu [9].

Un indicator esențial al rezilienței naționale este **protecția infrastructurii critice.** Republica Moldova are o protecție limitată și fragmentată a acestei infrastructuri, în special în contextul conflictului din Ucraina. Conform *Hotărârii de Guvern 701/2018, care aprobă Regulamentul privind protecția antiteroristă a infrastructurii critice*, în Republica Moldova sunt identificate 11 sectoare care vizează infrastructura critică: sectorul energetic, tehnologia informației și comunicațiilor, alimentarea cu apă, alimentația, sănătatea, finanțele, securitatea națională, administrația, transporturile, industria chimică, biologică și nucleară și locurile de aglomerare în masă a populației [10]. În acest context, vulnerabilitățile legate de rețelele de comunicații sunt deosebit de relevante, mai ales în cazul atacurilor cibernetice asupra infrastructurii critice și site-urilor guverna-

mentale, care pot perturba activitatea instituțiilor esențiale și pot duce la sustragerea de informații sensibile pentru securitatea statului [11]. O altă vulnerabilitate a fost evidentă în timpul deconectărilor de la energie electrică cauzate de bombardamentele din Ucraina, evidențiind lipsa protocoalelor și sistemelor necesare pentru a asigura furnizarea de electricitate către sistemele vitale ale statului, inclusiv sistemul bancar. Chiar și după restabilirea alimentării cu energie electrică, numeroase servicii, inclusiv terminalele bancare și sistemele de comunicații, au rămas afectate. Companiile, chiar și cele tehnologice avansate, au întâmpinat dificultăți în gestionarea situației, iar rețelele au suferit căderi, afectând serviciile de telefonie și acoperirea internetului. Instituțiile medicale nu au avut suficiente sisteme de backup, iar școlile, grădinițele și alte instituții de stat au fost afectate în mod similar [12].

În acest context, dependența de infrastructura critică situată pe malul stâng al Nistrului (Centrala de la Cuciurgan), aflată sub controlul de facto al Moscovei, facilitează utilizarea acestor dependențe pentru a manipula guvernul de la Chișinău și a interveni în procesele politice interne. De asemenea, o vulnerabilitate o reprezintă și starea infrastructurii de transport, care afectează atât dezvoltarea economiei și a antreprenorialului, precum și capacitatea de a asigura mobilitatea trupelor militare și a echipamentelor acestora în cazul unei crize. Lipsa adăposturilor de protecție civilă în țară este o altă vulnerabilitate a infrastructurii critice. Din cele aproximativ 230 de edificii de protecție civilă din țară, circa 130 se află în municipiul Chișinău și 55 în Bălți. Totuși, din cauza degradării avansate, doar 48% dintre acestea ar putea oferi protecție reală cetățenilor în situații de risc [13].

Inegalitățile socioeconomice constituie un alt indicator crucial pentru evaluarea rezilienței naționale a statului. Conform „Raportului de stare a țării" realizat de Expert-Grup, aproximativ o treime din populația țării se confruntă cu sărăcia absolută, iar discrepanțele între mediul urban și cel rural sunt semnificative, cu 17,1% din populația urbană și 40,1% din cea rurală sub pragul sărăciei. Aceste cifre ilustrează faptul că inegalitatea continuă să reprezinte un obstacol major în calea dezvoltării unei societăți inclusiv, iar concentrarea activităților economice în jurul marilor orașe, în special Chișinău și Bălți, contribuie la accentuarea acestui decalaj. Un factor care a contribuit la agravarea sărăciei este creșterea prețurilor de consum, care a dus la ridicarea pragului sărăciei absolute de la 2285 de lei la 2942 de lei în 2022. Inflația rapidă a erodat puterea de cumpărare semnificativ, determinând o creștere de 18% a salariului mediu lunar brut la sfârșitul anului 2022, în timp ce salariul real a înregistrat o scădere cu 11%. Cu toate acestea, în prima jumătate a anului 2023 s-a observat o ușoară îmbunătățire, cu inflația temperată și o creștere de 1% a salariului mediu real, semnificând o schimbare pozitivă după o perioadă de declin constant [14].

Sărăcia și inegalitățile în distribuția veniturilor au un impact profund asupra coeziunii sociale. În Republica Moldova, prezența unui strat semnificativ de săraci poate fi considerată o amenințare potențială la adresa stabilității sociale. Coeziunea socială este un proces complex care implică crearea de valori comune și reducerea decalajelor de

avere și venituri între diferitele segmente ale societății. Aceasta presupune, de asemenea, implicarea și includerea cetățenilor în rezolvarea problemelor comune și participarea activă la viața socială. Coeziunea socială este afectată de percepția negativă asupra politicului, lipsa încrederii în instituțiile democratice și nivelul ridicat al corupției, care subminează încrederea publicului. Totuși, există oportunități de consolidare a coeziunii sociale prin implicarea familiei ca sursă de sprijin și promovarea voluntariatului în comunități, îndeosebi în zonele rurale și printre tineri. Cu toate acestea, accesul inegal la serviciile medicale și impactul pandemiei COVID-19 subliniază inegalitățile existente și necesitatea de a îmbunătăți accesul la servicii esențiale pentru a întări coeziunea socială și reziliența societății moldovenești [15].

O componentă importantă a rezilienței naționale în epoca contemporană o reprezintă nivelul de expunere la factorii naturali de risc și vulnerabilitatea la schimbările climatice. Moldova este extrem de vulnerabilă la schimbările climatice și la dezastre, cu o pierdere economică medie anuală de 2,13% din PIB. Schimbările climatice au o serie de consecințe semnificative asupra mediului și economiei. În ultimii ani, temperaturile medii au înregistrat o ușoară creștere, iar sezonul rece devine tot mai scurt, în timp ce verile devin mai lungi și mai fierbinți. Aceste modificări afectează agricultura, provocând fluctuații în producția alimentară și intensificând fenomenele meteorologice extreme, cum ar fi secetele și inundațiile, cu impact negativ asupra economiei și bunăstării populației. De asemenea, clivajele geografice între nord și sud devin tot mai evidente, cu o creștere a precipitațiilor în nord și o scădere în sud, ceea ce poate duce la dezechilibre socioeconomice și la o amplificare a problemelor legate de disponibilitatea și utilizarea apei [16].

CONCLUZII

Evaluarea rezilienței naționale a Republicii Moldova în baza indicatorilor precum puterea militară, infrastructura critică și guvernanța relevă provocări și oportunități cruciale pentru adaptabilitatea și stabilitatea țării. Modernizarea și consolidarea forțelor armate sunt esențiale pentru a face față amenințărilor de securitate, în timp ce dezvoltarea infrastructurii critice, cum ar fi rețelele energetice și de transport, este crucială pentru funcționarea eficientă a economiei și adaptabilitatea la șocuri și amenințări. În același timp, nivelul de corupție și instabilitatea instituțională subminează încrederea în instituțiile statului și afectează eficacitatea răspunsului la crize, iar clivajele socioeconomice pot slăbi coeziunea societală și angajamentul civic.

Cu toate acestea, abordarea adecvată a vulnerabilităților precum schimbările climatice și gestionarea riscurilor naturale poate întări reziliența națională a Moldovei. Investițiile în infrastructură și resurse umane, împreună cu promovarea dialogului intercomunitar și combaterea inegalităților, pot consolida coeziunea și stabilitatea socială. Prin îmbunătățirea guvernanței, combaterea corupției și promovarea participării civice, Republica Moldova poate construi un fundament solid pentru un viitor prosper și rezilient, asigurând astfel stabilitatea și prosperitatea pe termen lung a societății sale. Modernizarea și consolidarea forțelor armate, dezvoltarea infrastructurii critice

și îmbunătățirea guvernanței sunt esențiale pentru reziliența națională. Combaterea corupției, reducerea inegalităților socioeconomice și gestionarea riscurilor naturale pot consolida coeziunea socială și stabilitatea. Promovarea participării civice și investițiile în infrastructură și resurse umane sunt cruciale pentru un viitor prosper și rezilient al Republicii Moldova.

REFERINȚE

1. ALBU, N. Tendințe de măsurare și monitorizare a rezilienței. În: Reziliența în atenția securității. Concepte, procese, necesități, 2022. În: https://infocenter.md/wp-content/uploads/2022/01/TENDIN%C8%9AE-DE-M%C4%82SURARE-%C8%98I-MONITORIZARE-A-REZILIEN%C8%9AEI.pdf [Accesat 05.04.2024]
2. INSTITUTUL DE POLITICI. Barometrul Opiniei Publice 2023, Publice, În: https://ipp.md/wp-content/uploads/2023/09/BOP-2023-Prezentare.pdf [Accesat 17.04.2024]
3. TRANSPARENCY INTERNATIONAL. Corruption Perceptions Index 2023.. În: https://www.transparency.org/en/cpi/2023 (Accesat 01.05.2024)
4. Socialiștii critică deschiderea misiunii franceze de apărare: Moldova neutră poate deveni complice la aventura uneia dintre țările NATO, În: *Newsmaker, 2024.* În: https://newsmaker.md/ro/socialistii-critica-deschiderea-misiunii-franceze-de-aparare-moldova-neutra-poate-deveni-complice-la-aventura-uneia-dintre-tarile-nato/?fbclid=IwAR0eBNWOiJbmytuGyRh2T1GPft3OQDCjp3VbPRt7nv8pSjUX981TUNJdsh8, [Accesat 01.05.2024]
5. *2024 Military Strength Ranking. Global Firepower.* În: https://www.globalfirepower.com/countries-listing.php [Accesat 17.04.2024]
6. NECȘUȚU, M. *Armata Republicii Moldova, puțin pregătită pentru a respinge un atac al Rusiei. De ce a ajuns Chișinăul în această situație și ce ar putea să facă.* În: https://www.veridica.ro/analize/armata-republicii-moldova-putin-pregatita-pentru-a-respinge-un-atac-al-rusiei-de-ce-a-ajuns-chisinaul-in-aceasta-situatie-si-ce-ar-putea-sa-faca [Accesat 17.04.2024]
7. DERMENJI, D. *Cât de apărată intră R.Moldova în 2024 și cum și-a modernizat armata în 2023.* În: https://moldova.europalibera.org/a/cat-de-aparata-intra-r-moldova-in-2024-si-cum-si-a-modernizat-armata-in-2023/32737083.html [Accesat 17.04.2024]
8. ZIARUL DE GARDĂ. *Neutralitatea permanentă. Ce presupune noua inițiativa legislativă a Socialiștilor și Comuniștilor.* În: https://www.zdg.md/stiri/neutralitatea-permanenta-ce-presupune-noua-initiativa-legislativa-a-socialistilor-si-comunistilor/ [Accesat 01.05.2024]
9. PISA. *Ce înseamnă să ai cultură de securitate? Află din cele mai bune exemple.* Platforma pentru Inițiative de Securitate și Apărare, 2024. În: https://pisa.md/

wp-content/uploads/2024/04/Ce-inseamna-sa-ai-cultura-de-securitate-Afla-din-cele-mai-bune-exemple.pdf [Accesat 02.05.2024]

9. Hotărâre nr. 701 din 11.07.2018 pentru aprobarea Regulamentului privind protecția antiteroristă a infrastructurii critice. În: *Monitorul Oficial Nr. 277-284 art. 773.*
10. *Atac cibernetic asupra site-urilor din Republica Moldova.* În: https://tvrmoldova.md/article/1b68e425e462a815/atac-cibernetic-asupra-site-urilor-din-republica-moldova.html [Accesat 01.05.2024]
11. Experți: *Republica Moldova rămâne vulnerabilă energetic, atâta timp cât Rusia va bombarda Ucraina.* În: https://trm.md/ro/economic/experti-republica-moldova-ramane-vulnerabila-energetic-atat-timp-cat-rusia-va-bombarda-ucraina [Accesat 01.05.2024]
12. Expert: *Infrastructura critică din Republica Moldova este slab pregătită*. În: https://stiri.md/article/economic/expert-infrastructura-critica-din-republica-moldova-este-slab-pregatita [Accesat 18.04.2024]
13. CENUȘĂ, D., LUPUȘOR, A., MADAN, S. și alții. Republica Moldova 2023: *Raport de stare al țării*. Centrul analitic Expert-Grup, 2023, p.8. În: https://library.fes.de/pdf-files/bueros/moldau/20197/2023_raportul.pdf [Accesat 01.05.2024]
14. MALCOCI, L., MOCANU, V, CĂLCÂI Gh. [et al.] *Coeziunea socială în Republica Moldova: dimensiuni și manifestări în condiții de urgență.* Chișinău: Institutul de Cercetări Juridice, Politice și Sociologice, 2022 (ÎS FEP „Tipografi a Centrală”) Vol. 2: Studiu sociologic, p.219-221.
15. UNICEF. *Evaluarea vulnerabilității copiilor la schimbările climatice,* Republica Moldova, 2017, p.8. În: https://www.unicef.org/moldova/media/1266/file/Evaluarea-vulnerabilitatii-climatice.pdf [Accesat 01.05.2024]